

Вашуленко О.В., науковий співробітник
лабораторії початкової освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ПІДГОТОВКА ДО ДПА: ЧИТАННЯ

Підсумкова атестація – це форма державного контролю, метою якого є визначення відповідності освітнього рівня випускників початкової школи вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти та їхньої готовності навчатися в основній школі.

Державна підсумкова атестація з читання здійснюється шляхом проведення підсумкової контрольної роботи. В основу відбору змісту навчального матеріалу, який підлягає перевірці, покладено вимоги базової навчальної програми для 2–4 класів і компетентнісний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів. Для забезпечення відкритої і об'єктивної процедури оцінювання навчальних досягнень молодших школярів контрольні роботи укладаються у вигляді тестів навчальних досягнень.

Одним із важливих факторів, від якого залежить успішність виконання підсумкової контрольної роботи для державної підсумкової атестації, є вміння учня зорієнтуватися у способі виконання різних видів тестових завдань. З огляду на це актуальності набуває проблема формування у молодших школярів умінь виконувати тестові завдання різних типів. Адже відомо, що трапляються випадки, коли учень не виконав перевірку роботи не тому, що не засвоїв знань чи не оволодів вміннями, а тому, що не зрозумів завдання чи не знав, як його виконати.

Отже, паралельно із засвоєнням змісту навчального матеріалу, учителеві необхідно працювати над формуванням в учнів умінь виконувати тестові завдання, щоб вони могли засвоїти алгоритм їх виконання. Зазначимо, що підготовка до державної підсумкової атестації має здійснюватися впродовж усього терміну навчання учнів у початковій школі.

Радимо розпочинати вправляти учнів у виконанні завдань тестового характеру в процесі *поточного контролю*. Адже перевірка якості засвоєння

навчального матеріалу має здійснюватися не лише на кінцевому (результативному) етапі навчальної діяльності, але й у процесі оволодіння знаннями, уміннями і навичками, а також має враховувати всі елементи навчального процесу, які сприяють досягненню цього результату.

Як учні оволодівають навчальним матеріалом, наскільки якісні, міцні і дієві набуті ними знання й уміння, які коригувальні заходи потрібно застосувати у змісті і формі пізнавальної діяльності – це ті питання, які турбують творчих учителів. Знайти відповіді на них допоможе педагогічне тестування. Якісно складені тести для перевірки якості розуміння і засвоєння навчального матеріалу, умінь застосовувати здобуті знання на практиці стають необхідною частиною навчального процесу.

Таким чином, завдання тестового характеру можна використовувати для перевірки знань на рівні відтворення, розуміння та на рівні умінь застосовувати знання у практичній діяльності. Учитель може запропонувати учням різні види тестових завдань після опрацювання твору, з метою перевірки розуміння тексту, умінь узагальнювати зміст прочитаного тощо. Зазначимо, що така перевірка може відбуватися у процесі вивчення нового матеріалу, а також як самостійний етап уроку під час перевірки домашніх завдань.

Застосування тестів у процесі *поточної перевірки* – найбільш простий для вчителя спосіб діагностування стану осмислення й усвідомлення нового навчального матеріалу, засвоєння знань учнів, виявлення та ліквідації прогалин у них.

З метою виявлення рівня навчальних досягнень учнів з певної структурно завершеної частини навчального змісту вчитель може організувати *тематичну перевірку*, використовуючи тестові завдання.

Важливим показником якості тематичної перевірки є рівень сформованості в учня уміння перевіряти і контролювати результати особистої діяльності, критично оцінювати свою діяльність, виявляти помилки і знаходити шляхи їх усунення. Учень має усвідомлювати, якого результату він досягнув у

процесі навчальної діяльності. Вважаємо, що такі можливості для формування навичок самоконтролю надають тестові завдання.

Використання тестів для *підсумкової перевірки* й оцінювання дозволить виявити рівень навчальних досягнень учнів за семестр і навчальний рік.

З метою підготовки учнів до державної підсумкової атестації у 3-4 класах у кінці семестру варто проводити підсумкову перевірку. Така перевірка виконує навчально-діагностувальну та навчально-тренувальну функції. Доцільною формою її проведення є виконання учнями підсумкової контрольної роботи тестового характеру, побудованої на основі незнайомого тексту.

Укладання й оцінювання навчально-тренувальних тематичних і підсумкових контрольних робіт здійснюється аналогічно до контрольних робіт для державної підсумкової атестації. Звертаємо увагу на те, що укладаючи перевірні завдання, учитель повинен постійно орієнтуватися на програмові вимоги до навчальних досягнень учнів за змістовими лініями (права колонка базової навчальної програми з читання, яка називається «Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів»).

При конструюванні тестових завдань слід виходити з розуміння педагогічного тесту як системи завдань зростаючої складності, що дає можливість оцінити структуру й виміряти рівень знань учня відповідно до навчальної програми.

Пропонуємо орієнтовні зразки різних видів тестових завдань до текстів підручника автора О.Я.Савченко «Читанка для 4 класу. – К. Освіта, 2004 – Ч. 2.», які вчителі можуть використовувати у процесі різних видів перевірки. Учителі можуть створювати свої тестові завдання за аналогією до поданих.

Зразки завдань за змістовою лінією «Коло читання»

У програмі з читання для 4 класу визначено зміст навчального матеріалу і державні вимоги до навчальних досягнень учнів. Аналіз програмових вимог до навчальних досягнень учнів змістової лінії «Коло читання» дає можливість виокремити предмет перевірки й оцінювання елементарної обізнаності учнів з колом дитячого читання.

Державні вимоги щодо рівня навчальних досягнень учнів 4 класу

Розділ програми	Державні вимоги щодо рівня навчальних досягнень
Коло читання	<ul style="list-style-type: none">• називає теми дитячих творів;• співвідносить прочитаний твір з певним жанром: казка, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса;• розрізняє казку народну і літературну;• розрізняє прозові, поетичні, драматичні твори;• називає прізвища, імена українських письменників та їхні твори, з якими ознайомилися під час навчання;• знає назви, сюжети 6-7 народних казок;• знає назви літературних творів, прізвища й імена їхніх авторів;• знає напам'ять 8-10 прислів'їв; розуміє їх зміст та пояснює, у якій життєвій ситуації доцільно вживати;• знає напам'ять 8-10 віршів, 2-3 уривки з прозових творів;

Завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді

1. Визнач жанр твору Тараса Шевченка «Садок вишневий коло хати...».

- А** байка
- Б** вірш
- В** легенда

2. Хто є автором вірша «Рече та стогне Дніпр широкий»?

- А** Іван Франко
- Б** Тарас Шевченко
- В** Павло Тичина

4. Хто написав вірш «Дивувалась зима...»?

- А** Іван Франко
- Б** Тарас Шевченко
- В** Максим Рильський

Завдання на встановлення відповідності

1. З'єднай прізвище автора з назвою його твору.

Леся Українка	●	●	«Дивувалась зима...»
Іван Франко	●	●	«Хор Лісових Дзвіночків»
Павло Тичина	●	●	«Вже сонечко в море сіда...»

2. З'єднай початок і кінець прислів'я.

З ручаїв – ріки,	●	●	а дітей до себе манить.
Розум без книги,	●	●	з книжок – знання.
Книга не пряник,	●	●	як птах без крил.

Завдання відкритого типу

1. Запиши назви двох оповідань, з якими ти познайомився на уроках читання, та прізвища й імена їх авторів.

2. Прочитай. Визнач жанр.

Завжди мовчить, а розуму навчить. _____

Розум без книги, як птах без крил. _____

Книги дружать з дітворою,
полюби їх у житті –
і улюблені герої
будуть друзями в путі. _____

Сергій Михалков

3. Прочитай назви казок.

«Як Солов'ятко вскочило у біду», «Кирило Кожум'яка», «Кривенька качечка», «Біда навчить», «Кобиляча голова», «Мудра дівчина», «Лисичка-кума».

Розподіли назви казок на дві групи: народні та літературні.

Народні

Літературні

Зразки завдань за змістовою лінією

«Літературознавча пропедевтика»

Державні вимоги щодо рівня навчальних досягнень учнів 4 класу

Розділ програми	Державні вимоги щодо рівня навчальних досягнень учнів 4 класу
Літературознавча пропедевтика	<ul style="list-style-type: none">• усвідомлює та самостійно визначає тему і основну думку твору;• розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків, персонажів;• пояснює, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце і час подій, як вони пов'язані між собою;• самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору;• встановлює тип персонажа (позитивний, негативний);• пояснює, обґрунтовує вчинки героїв та їхні мотиви; висловлює до них своє ставлення;• називає основні теми та жанри творчості письменників, з якими знайомилися на уроках читання.• складає невеликі розповіді про життєвий шлях письменників, події, які особливо запам'яталися;• пояснює, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями;• розрізняє, визначає, обґрунтовує елементарні жанрові ознаки літературних творів, наводить приклади.

Завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді

1. Визнач головну думку вірша Лесі Українки «Давня весна».

- А Пробудження природи від зимового сну.
- Б Краса і неповторність весни.
- В Самотність у душі поетеси.

2. У вірші «Ким хочеш бути, хлопчику..?» Максим Рильський

- А звеличує людину праці
- Б згадує про власне дитинство
- В дає напутню пораду своєму синові

3. Слова *«Хто зерно сіє золоте
в землі палку невтому,
той сам пшеницею зросте
на полі вселюдському.»*

виражають головну думку вірша Максима Рильського

- А** «Дитинство»
- Б** «Не кидайсь хлібом...»
- В** «Ким хочеш бути, хлопчику..?»

4. Яка пора року описується в оповіданні Дмитра Чередниченка «Рідні краєвиди»?

- А** літо
- Б** осінь
- В** зима

5. У творі Юрія Старостенка «Ходить така чутка...» розповідається про

- А** соловейка
- Б** жайворонка
- В** кроликів на роликах

6. Яке прислів'я виражає головну думку байки Езопа «Двоє приятелів і ведмідь»?

- А** «Друзі пізнаються в біді»
- Б** «Не май сто кіп у полі, а май друзів доволі»
- В** «Не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже»

7. Коли відбувалися події, описані у п'єсі-казці Нелі Шейко-Медведєвої «Лисиця, що впала з неба»?

- А** влітку
- Б** восени
- В** взимку

8. Визнач головну думку твору Василя Чухліба «Деснячки».

- А** Канікули на березі Десни.

- Б Відважність і мужність друзів.
- В Очищення джерела від забруднення.

9. Хто є дійовими особами байки Леоніда Глібова «Зозуля й Півень»?

- А Зозуля і Півень
- Б Зозуля, Півень і Горобець
- В Зозуля, Півень, Горобець і Соловей

10. Поведінку Петруся із байки Олени Пчілки «Котова наука» автор

- А висміює
- Б схвалює
- В засуджує

11. Хлопчик Валь із твору Михайла Слабошпицького був

- А лінивим
- Б байдужим
- В добрим

Завдання на встановлення відповідності

1. З'єднай стрілочками риси характеру з іменами дійових осіб оповідання Олександра Єфімова «Задачі трапляються різні».

Борис ●	чуйний
	турботливий
	лагідний
	лінивий
Олег ●	безтурботний
	нерозумний

Завдання відкритого типу

1. Запиши прислів'я, що виражає головну думку байки Езопа «Двоє приятелів і ведмідь». _____

2. Запиши, твори яких жанрів ти прочитав у розділі «З любов'ю до рідної землі». _____

3. Запиши короткі відомості про твір «Рідні краєвиди».

Автор _____

Жанр _____

Головна думка _____

4. Чим прославилися князі Володимир Святославович і Ярослав Мудрий? _____

5. Випиши з тексту два словосполучення, вжиті в переносному значенні. _____

6. Випиши з тексту порівняння. _____

7. Випиши слова, які виражають головну думку твору.

8. Коли відбувалися події, описувані у творі? _____

9. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

1) _____

2) _____

10. Поміркуй і запиши, чому розділ має назву «Сторінки з історії».

11. Випиши з тексту художні засоби, за допомогою яких автор передає красу Дніпра. (Микола Гоголь «Чудовий Дніпро»)

Повтори: _____ .

Порівняння: _____ .

Елементи опису: _____ .

Слова, вжиті в переносному значенні: _____ .

12. Заповни таблицю.

Назва твору	«Консультант»	«За що хвалять?»
Автор		
Головна думка		
Позитивні персонажі		
Негативні персонажі		
Що висміюється?		

13. Заповни таблицю.

Назва твору	«Виступайченко»	«Обіцяльник»
Автор		
Жанр		

Яка риса характеру висміюється?		
Яким настроєм проіннятий твір?		
Який висновок ти зробив для себе?		

14. Порівняй байки Леоніда Глібова та Івана Крилова «Зозуля й Півень».

Спільне

Відмінне

Слова для довідок: назва, герої, автори, мовні засоби, порівняння, мораль.

Учитель також може запропонувати учням виконання тестової роботи у кінці уроку або під час перевірки домашнього завдання.

Проілюструємо зразки робіт тестового характеру до творів зазначеного вище підручника.

Неля Шейко-Медведєва «Лисиця, що впала з неба»

1. Коли відбувалися події, описані у п'єсі-казці?

- А влітку
- Б восени
- В взимку

2. Який предмет був ознакою лісового старости?

- А булава
- Б рушниця
- В малинова шапка

3. Чому Вовк захищав Лисицю?

- А Тому, що він був лісовим старостою.
- Б Тому, що Лисиця була слабкою і беззахисною.
- В Тому, що він був добрим і довірливим.

4. Кого звірі засуджували?

- А Сірка

Б Вовка

В Ворону

5. Яке доручення дали Вовкові?

А Бути помічником пастушкові.

Б Захищати Лисицю.

В Бути лісовим старостою.

6. Про кого з героїв п'єси-казки можна сказати «хитрий, злодійкуватий»? _____

7. Чим п'єса відрізняється від оповідання?

8. Придумай і запиши свою кінцівку до п'єси-казки.

Дмитро Чередниченко «Рідні красєвиди»

1. Визнач жанр твору.

А вірш

Б казка

В оповідання

2. Яка пора року описується у творі?

А весна

Б літо

В осінь

3. Про що розповідається у творі?

А Про місяць квітень.

Б Про найкращі весняні квіти.

В Про весняну природу.

4. Про які перші весняні квіти розповідає автор твору?

А Про підсніжники, проліски, ряс.

Б Про ряс, барвінок, проліски.

В Про підбіл, ряс, проліски.

5. До чого закликає автор твору?

А Їхати за село.

Б Слухати жайворонових пісень.

В Спостерігати за природою навесні.

6. Випиши образні вислови, які використовує автор, описуючи перші весняні квіти.

Підбіл — _____;

проліски — _____;

ряс — _____.

7. Запиши ознаки весни, які описано в оповіданні.

8. Склади план твору.

Василь Чухліб «Деснячки»

1. Визнач жанр твору.

А легенда

Б оповідання

В казка

2. Звідки приїхав Тимко у село Соколівку?

А Із степового села.

Б Із сусіднього села.

В Із міста.

3. Визнач головну думку твору.

А Канікули на березі Десни.

Б Відважність і мужність друзів.

В Очищення джерела від забруднення.

4. Чому дядько Назар назвав хлопчиків деснячками?

А Тому, що вони завжди знаходили собі діло.

Б Тому, що вони були справжніми господарями на Десні.

В Тому, що вони вміли добре плавати.

5. Віднови послідовність пунктів плану відповідно до змісту твору.

Простав цифри в порожніх клітинках.

- Оце так річка!
- Великий човен «Альбатрос».
- Знайомство з Валеркою.
- Пригода навпроти Довгої коси.
- Нові друзі Тимка.
- Справжні деснячки!
- Розмова з дядьком Назаром

6. Відшукай і випиши з твору опис Десни.

7. Чим захоплюються герої твору?

8. Поміркуй і запиши, Вадько — позитивний чи негативний персонаж оповідання. Доведи свою думку.

Ганс Крістіан Андерсен «Гидке каченя»

1. Визнач жанр твору.

- А легенда
- Б оповідання
- В казка

2. Де качка висиджувала каченят?

- А У своєму гнізді, у глухому лісі.
- Б На пташиному подвір'ї, у старому хуторі.
- В У своєму гнізді на смузї землі, де росли величезні лопухи.

3. Від чого застерігала качка своїх каченят?

- А «бережіться води»

- Б «бережіться кішки»
- В «бережіться старої качки»

4. Як мешканці пташиного подвір'я ставилися до каченяти?

- А Вони гралися з ним.
- Б Вони глузували з нього.
- В Вони жаліли його.

5. Яке почуття охопило маленьке каченя, коли воно вперше побачило лебедів?

- А незвичайний сум
- Б заздрість
- В дивне хвилювання

6. Доповни порівняння словами з тексту.

Там було так дико, як _____ .

Воно закрутилось на воді, як _____ .

7. Чому каченя вважали гидким?

8. Які докази на захист сірого пташеняти навела качка-мати?

Божена Немцова «Сіль дорожча за золото»

1. Хто є головним героєм казки?

- А король
- Б Марушка
- В віщунка

2. Коли Марушка може повернутися до батька?

- А Тоді, коли у неї будуть золото й самоцвіти.
- Б Тоді, коли настане час, що сіль і справді буде дорожча за золото й самоцвіти.
- В Тоді, коли буде коритись батькові.

3. Про що дедалі частіше згадував король в той час, коли Марушка жила у мудрої віщунки?

- А Про те, як сестри веселилися в палаці та розважались.
- Б Про те, як сестри лащилися і підлабузнювались до батька.
- В Про те, як Марушка любила його, як завжди про нього піклувалася.

4. Коли король зрозумів, який це величезний скарб — сіль?

- А Коли Марушка покинула замок.
- Б Коли нікому не сподобався бенкет.
- В Коли сіль стала така дорога, що за маленьку пачку люди ладні були віддати все на світі.

5. Встанови відповідність. Як кожна з доньок любить свого старенького батька?

Для найстаршої доньки	●	● любила батька, як сіль.
Для середньої дочки	●	● батько був дорожчий за золото.
Найменша дочка	●	● батько був дорожчий за вінок весільний.

6. Продовж міркування.

Казка «Сіль дорожча за золото» належить до чарівних казок, бо

7. Добери і запиши слова для характеристики Марушки.

8. Чи справедливим було рішення короля оголосити Марушку королевою? Обґрунтуй свою думку._____

Марк Твен «Чудовий маляр»

1. Хто головний герой твору?

- А Бен Роджерс
- Б Біллі Фішер
- В Том Сойер

2. Що фарбував головний герой?

- А дошку
- Б паркан
- В діжку

3. Чиїх кепкувань боявся Том найбільше?

- А Бена Роджерса
- Б Джонні Міллера
- В тітки Поллі

4. Ким уявляв себе Бен Роджерс, коли зустрів Тома Сойєра?

- А капітаном пароплава
- Б малярем
- В одночасно судном, капітаном і сигнальним дзвінком

5. Хто перший попався на хитрощі Тома Сойєра?

- А Джонні Міллер
- Б Бен Роджерс
- В Біллі Фішер

6. Із яким настроєм Том розпочинав роботу?

Як змінився його настрій? Чому?

7. Добери слова для характеристики Тома Сойєра з оповідання Марка Твена «Чудовий маляр».

8. Який великий закон відкрив Том? Запиши.

Чи погоджуєшся ти із законом Тома? Обґрунтуй свою думку.

Василь Чухліб «Пісня тоненької Очеретини»

1. Визнач жанр твору.

- А казка

- Б байка
- В оповідання

2. Чому всі мешканці болота галасували?

- А Бо намагалися перекричати жабу.
- Б Бо кожен вихвалявся своїми талантами.
- В Бо злякалися голосного співу Деркача.

3. Які пташки співали так, що в селі аж шибки деренчали?

- А Бугай і Кулик
- Б Бугай і Чапля
- В Бугай і Деркач

4. Чому Очеретина мовчки спостерігала за суперечкою мешканців болота?

- А Тому, що не хотіла змагатися з мешканцями болота
- Б Тому, що хвилювалася, що її співу ніхто не почує
- В Тому, що думала, що нічого не вміє робити

5. Визнач головну думку твору.

- А Усі мешканці болота вміють дуже гарно співати.
- Б Вітер допоміг Очеретині заспівати, тому що скрізь літає і все бачить.
- В Усі талановиті, треба тільки допомогти кожному розкрити свої здібності.

6. За допомогою цифр, встанови у якій послідовності відбувалися події у творі.

- Вітер розмовляє з Очеретиною.
- Усі мешканці болота завмерли від здивування.
- Мешканці болота вихваляються своїми талантами.
- Очеретина співає пісню.

7. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

- 1) _____
- 2) _____

8. Розмовляючи з Вітром, Очеретина прошепотіла, що вона нічого не вміє робити. Про яку рису характеру Очеретини це свідчить? Чому ти так думаєш?

Як бачимо, тестові роботи укладені за аналогією до підсумкової контрольної роботи для державної атестації. Виконання учнями запропонованих контрольних робіт сприятиме закріпленню у них навичок роботи над текстами різних жанрів, умінь узагальнювати зміст прочитаного, виконувати творчі завдання, усвідомлювати літературознавчі поняття тощо. Також учні набуватимуть навичок роботи з завданнями тестового характеру.

Вважаємо, що така робота дасть можливість школярам якісно підготуватися до державної підсумкової атестації з читання.

Використана література

1. Вашуленко О.В., Чернецька О.Г. Читання. Тренувальні завдання: навчальний посібник для 4 кл. загальноосвіт. навч. Закладів. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 96 с.
2. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи. – К.: «Початкова школа». – 2007. – 432 с.
3. Савченко О.Я. Читанка: підруч. для 4 кл. – К.: Освіта, 2004 – Ч. 2.

Вашуленко О.В. Підготовка до ДПА: читання / О.В.Вашуленко // Учитель початкової школи, № 2, 2013. – С. 6-10.